

K L E N O T Y SLOVENSKEJ FLÓRY

Klenoty v prírodnom prostredí

K sérii úspešných výstav, ktorými sa v posledných rokoch prezentuje SNM - Prírodovedné múzeum v Bratislave, patrila i expozícia **Klenoty flóry na fotografiách Dušana Slivku** v jarných mesiacoch tohto roku.

Umelecký fotograf Dušan Slivka, absolvent pražskej FAMU, žije a tvorí v Banskej Bystrici. Už viac ako dve desaťročia fotografuje rastliny. Spolupráca s botanikmi, ochrancami prírody i nadšenými amatérmi mu umožňuje preniknúť objektívom fotoaparátu k najvzácnejším biotopom. Na jeho fotografiách žiaria v jarnom protisvetle, vynikajú pri bočnom osvetlení, alebo sa skvejú pred tmavým pozadím, obzvlášť rastliny s atraktívnym kvetom alebo súkvetím.

Autorky scenára výstavy RNDr. Jana Uhlířová a RNDr. Marta Vozárová vybrali z veľkého počtu fotografií tie, na ktorých sú vzácne, ohrozené, zraniteľné a endemické druhy rastlín na Slovensku. Výstavou reagovali na program IUCN. Exkluzívnym pôsobením kvetov na fotografiách a pestrosťou farieb vyvolaným estetickým zážitkom snažili sa vzbudiť záujem o prírodu a základnými ekososozologickými informáciami o jej ochrane.

Pri výchove k ekologickému poznaniu by zvýšilo účinok, keby na časti fotografií namiesto neutrálneho a neostrého pozadia boli lepšie rozoznateľné rastlinné spoločenstvá a prostredie, kde žijú vzácne a ohrozené druhy flóry Slovenska.

Štefan Maglocký

O hľadání nádeje pre život uprostred ekologickej krízy

Hana Librová: **Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti)**. Vydala Veronica a Hnutí Duha. Brno 1994, 218 s., 30 fotografií.

Známa brniánska sociologička Hana Librová sa svojou knihou „Pestří a zelení“ (samozrejme na recyklovanom papieri) zaradila k hľadajúcim riešenie ekologickej krízy. Východiskom jej uvažovania je neodškriepiteľný fakt tejto krízy a jej zdroje identifikuje v hustom zaľudnení Zeme a priemyselnom systéme postavenom na rastúcej spotrebe hmotných statkov. Zastáva názor, že človek by nemal hľadať riešenie v rafinovanejšom pôsobení na prírodu, ale v zmene svojej hodnotovej orientácie a potrieb, v radikálnej premene svojho životného štýlu (s. 12).

Aj keď sa autorka zamýšľa nad koreňmi súčasného hodnotového zamerania obyvateľov nášho regiónu, ktoré vidí predovšetkým v evolučnej výbave človeka, v našom zakotvení v európskej kultúre a judaisticko-kresťanskej tradícii, predsa najviac ju trápia otázka: „Je vôbec nejaká nádej, že by sa v dohľadnom čase mohlo v hodnotovej orientácii bežného Európana niečo zmeniť?“ (s. 17). Keďže si ekologická kríza vyžaduje ešte i rýchlu zmenu, zaujíma ju, aká je jej pravdepodobnosť. Okrem toho, zmena ľudských hodnôt a spôsobu života by bola účinná len vtedy, ak by sa týkala veľkej časti ľudstva. Ale aj v tom prípade by bola namiesto otázky, či už nie je neskoro, lebo degradácia biosféry veľmi pokročila a ekologicky škodlivé faktory pôsobia so silnou zotrvačnosťou, dokonca nezná-

mym spôsobom môžu svoje účinky navzájom znásobovať.

Poznanie, že chod vecí smeruje ku katastrofe, vedie však autorku k existénčne dôležitým otázkam: Stráca tým môj život zmysel? Mám sa oddať pocitu beznádeje? Jej odpoveď je: V nijakom prípade, v istom zmysle dokonca naopak (s. 41).

Nádej nechápe ako nečinné čakanie, ale ako ústrednú, v bytí zakorenenu aktivitu, spriaznenú s vôľou. Nádej sa vždy viaže na určité spoločenstvo, na rozdiel od beznádeje, spájajúcej sa so samotou. Autorka sa vydáva hľadať všetky možné štrbiny v ekologickej beznádeji a je jej ľahostajné, či to nimi prebleskuje zeleno, dúhovo pestro, ostro či matne (s. 51).

O cestách a výsledkoch tohto hľadania, ktoré mali r. 1992 podobu sociologického výskumu, hovorí ťažisková kapitola Ekologicky priaznivý život. Pokladajúc ochranu prírody za najúčinnnejšiu, ba jedinou zbraň proti zrýchľujúcej sa entropickej deštrukcii Zeme, orientuje sa pri výbere výskumnej vzorky na dva typy ľudí. Prví sa z presvedčenia zúčastňujú ochranárskych a ekologických aktivít (nazýva ich „zelení“), život

tých druhých je ekologicky prospešný väčšinou sprostredkované - nízkou úrovňou spotreby (hovoriť im „pestrí“ a vlastne oni sú „hlavnými hrdinami“ jej bádania). Obe skupiny majú spoločné to, že si svoj skromný spôsob života zvolili zámerne a dobrovoľne (s. 49).

Sociologickou štúdiou sa Hana Librová pokúša nájsť odpoveď na otázku, či existuje u nás zárodok, prípadne vzorec pre šírenie ekologicky priaznivého spôsobu života (s. 95). Preto sa neuspokojila len s výskumom názorov a postojov, resp. želaní respondentov (lebo tie vždy možno ovplyvniť existujúcimi sociálnymi normami a - aj keby boli „od srdca“ - je od nich predsa len ešte ďaleko k činom), zamerala sa na ľudí vyznačujúcich sa v reálnom živote dobrovoľnou skromnosťou. Nespochybňuje však ani určitý význam a zmysel „klasických“ sociologických výskumov hodnotových orientácií. Autorka informuje aj o niektorých signáloch zo zahraničia - o „tichej revolúcii“ (nenápadnej, ale zásadnej preмене hodnôt) v oblasti automobilizmu, turizmu, premene mužskej a ženskej roly atď. Citlivo však posudzuje našu podobnosť a rozdiely so zahraničím v rámci 44 hĺbkových rozhovorov so 70 vybranými osobami. Ide o ľudí, ktorí životnými osudmi, záujmami a aktivitami predstavujú veľkú kultúrnu diverzitu (s. 126). Respondenti prezentovali bohatý život dosahovaný skromnými prostriedkami. Prítom sa u nich ani v náznaču neprejavil pocit sebaobetovania či odriekania, redukovania svojich ľudských potrieb. Naopak. Práve rozkvet potrieb duchovnej povahy vyvolal spontánne vytrácanie sa záujmu o nakupovanie a spotrebu. Hodnoty „pestrých“ nielenže ležia mimo materiálnych potrieb, ale viažu sa na určité spoločstvo. Zmysel života nachádzajú najmä v činnosti pre iných a pre prírodu. K ich charakteristickým črtám patrí napr. reflektovanie a nasledovanie rodinnej tradície, výrazné religiózne čítanie, vzťah k umeniu, hlboký vzťah k prírode, tolerancia voči iným ľuďom (a okoliu vôbec), schopnosť dôverovať, eticky zdôvodnené vegetariánstvo, imúnosť voči morálnemu zastarávaniu užitočných predmetov atď. Dobrovoľná voľba skromného života týchto ľudí je založená individuálne a vznikla ako autentický a tvorivý výsledok duševnej práce. Motívom však zrejme bol slobodný a nerigorózný prístup k životu, nezávislosť od programov, ideológií a pod., ale aj politické zmeny po r. 1989 (s. 98-127).

„Pestri“ vedú ekologicky priaznivý život napriek (alebo práve vďaka) tomu, že si

prakticky všetci uvedomujú, že „situácia je katastrofálna, ba neriešiteľná“ (s. 130). Práve toto si však vyžaduje niečo viac než osobnú postojovú improvizáciu, ktorou sa prezentujú.

Podľa H. Librovej tu chýba ekologická morálka ako sociálne prijímaná norma chovania i jej výkladový a teoretický rámec - ekologická etika (s. 151). Touto problematikou sa zaoberá v poslednej (tretej) kapitole - Spory o ekologickú etiku. A analyzuje antropocentrickú ekologickú etiku a porovnáva ju s jej hodnotovým antipódom - neantropocentrickou ekologickou etikou. Táto, na rozdiel od prvej, prisudzuje živým organizmom v prírode (prípadne i neživým entitám) samostatnú vnútornú hodnotu, existujúcu nezávisle od ľudských potrieb, skúseností a hodnotení (s. 169). Kriticky sa zaoberá tzv. hlbinnou ekológiou („deep ecology“) a Naessovou koncepciou seba-realizácie človeka identifikáciou s prírodou („Self-Realization“). Konfrontuje ju so stanoviskom P. Reeda („Man - Apart“). Za najpresnejšie vyjadrenie skutočnej motivácie k ochrane prírody dnes pokladá Skolimovského „volanie“ po ľudskom súcite (s. 175).

I v tejto kapitole preukazuje H. Librová nielen nevšedné odborné vedomosti, ale aj obrovskú toleranciu a zmysel pre morálny pluralizmus, ktorého uplatňovanie v živote by mohlo pomôcť „roztvoriť okruh ochrancov prírody ako sociálnej skupiny“ (s. 177).

Ale bude to stačiť na realizáciu „caprovského“ obratu súčasnej konzumnej spoločnosti? Možno sa spoliehať na princíp senzibilizácie zdôrazňovaný H. P. Dürerom

(1990), alebo na to, že Librovej „pestrí“ sa stanú známou „stouopicou“? Bude sa skupina „pestrých“ v budúcnosti zväčšovať alebo zmenšovať? Autorka z pozície „vážnej“ sociológie hovorí o nepopierateľnom význame „pestrých“ ako o potenciálnom vzore, a to i napriek jasnej imunizácii ľudí voči skromnosti existujúcou sociálnou klímou. Spolieha sa na nové zdroje senzibilizácie obyvateľstva k nemateriálnym hodnotám, ktoré sú v rukách spisovateľov, umelcov, teológov, humanitných intelektuálov, citlivých novinárov atď. Oni totiž „dokážu najlepšie formulovať adekvátny hodnotový model“ (s. 188).

Skromný spôsob života „pestrých“ reálne znižuje civilizačnú záťaž ekologických systémov. O to sa predlžuje lehota, ktorá je životu na tejto planéte daná. A to má zmysel.

Aj keď si autorka nekládla za cieľ zachrániť tento svet, hľadala „len“ ako možno dôstojne žiť uprostred ekologickej krízy, predsa odhalila nádej v zmysle slov rabína Tarfona: „Nie je to vaša vec, aby ste úlohu dokončili; nemáte však ani právo pred ňou cúvnuť“ (s. 190).

Za motto svojej knihy si Hana Librová zvolila starú modlitbu:

„Dej mi trpéľivosť, abych snášal veci, ktoré nemobu zmeniť.

Dej mi odvahu meniť to, čo zmeniť mohu.

A dej mi moudrosť, abych jedno od druhého umel odlišiť.“
Jej modlitba bola vyslyšaná.

Peter Krchnák

Lovelockova Gaia

J. E. Lovelock: [1] **Gaia. Nový pohľad na život na Zemi.** Abies, Prešov 1994, s. 175.

J. E. Lovelock: [2] **Gaia. Živoucí planeta.** Mladá fronta, Praha 1994, s. 221.

Na knižnom trhu sa v tomto roku objavili dve publikácie J. E. Lovelocka, autora známeho hypotézou o Gai ako živom organizme a živote ako planetárnom fenomé-

ne. Lovelockove úvahy boli prijaté rozporuplne, vedecký svet reagoval na ne rozpačito. Búrka ohlasov v radoch environmentalistov a ekológov, ako aj popularizácia myšlienky Gaie priniesli však autorovi nielen popularitu, ale aj vedeckú prestíž. Prvá kniha - *Gaia, Nový pohľad na život na Zemi* vyšla prvýkrát r. 1979 a druhá - *Gaia, Živoucí planeta* (v pôvodnom vydaní má názov